

УДК 101:316.7

В. М. Тимченко, асп., ЦГО НАН України

ОБМІН І ДАР ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЯВИЩА

У статті представлено критично-порівняльний аналіз обміну і дару (соціокультурний аспект). Обмін і дар – взаємопов'язані, але фундаментально відмінні явища (конструктивна роль дару і деструктивна – обміну).

Ключові слова: дар, людина, обмін, приватне, реальність, суспільство.

Як показує аналіз соціально-філософської літератури і суспільного життя, характеру соціальних відносин відповідає не стільки явище обміну, скільки дарування, однак в основі значної частини "соціальних" відносин і їх науково-теоретичних інтерпретацій знаходиться принцип обміну, який суперечить феноменам соціальності і дарування та, перетинаючи свої межі, спричинює в соціальній сфері глибокі деструктивні наслідки. Наявне теоретичне знання здебільшого не намагається з'ясувати, чому існує множина соціокультурних явищ, які вдається пояснити, трансформувати і створювати завдяки не обміну, а даруванню (поширення благодійності, усунування приватних речей, утворення спільних і глобальних цінностей). Постає проблема: якщо певні соціальні явища здійснюються на основі обміну, чому вони можуть здійснюватись також на основі дарування (і з меншими деструктивними наслідками та більшою соціальною прийнятністю)? Ця проблема потребує дослідження і, зокрема, закликає наукове мислення до конструктивної критики "парадигми обміну" (Д. Хоманс). Ця критика є конструктивною завдяки такій альтернативі обміну, як феномен/принцип дарування. У цьому полягає загальна наукова актуальність дослідження соціокультурної відмінності обміну і дарування та їх впливу на соціокультурну сферу. До актуальності також належать інші важливі аспекти [11], серед яких:

Гуманістичний і соціокультурний аспект пов'язаний з проблемою подолання відчуження. Обмін замінює контакти людей на контакти речей (якими вони обмінюються), внаслідок чого люди перетворюються на засоби для обміну речами (замість того, щоб ними користуватись).

Соціально-філософський: світова спільнота переходить до "постіндустріального" устрою. Все більше речей стають спільними: планета, інформація, гроші й ін. Відбувається глибока трансформація соціальних відносин, цінностей. Цей процес можна охарактеризувати як перехід від "парадигми обміну до парадигми дарування", у зв'язку з яким перед соціальними науками постає завдання розробити "теорію дарування" [7, с. 97], за допомогою якої можна пізнавати і формувати нові соціокультурні явища і відносини.

Соціально-практичний: оскільки в суспільній дійсності загалом (і в Українській зокрема) домінують утилітарні, егоцентровані "ринкові" стосунки (торгівля, споживання, виживання, шахрайство) виникає потреба в пошуку шляхів трансформації такого несприятливого для розвитку соціокультурних відносин становища. Ця трансформація є необхідною передумовою для переходу світової цивілізації (і з нею України) до "постіндустріального", громадянського суспільства.

У 1925 р. М. Мосс здійснив перше наукове дослідження феномену дару [5], цікавість до якого не вщухає досі. "Есе про дар" Мосса "інюді називали *Novum Organum* соціологічних наук ХХ ст." [2, с. 90; 6, с. 425]. А відтоді як у 1990 р. Ж. Дерріда підсумував, що для його "роботи останніх 10–12 років суттєво важливе питання про дар... Дар – це велика проблема" [3, с. 171], і видав працю "Дарувати час", дослідження дару і обміну отримали "друге дихання" і вже через 10–15 років по-тому відбувається бум штудій з цієї тематики.

Незважаючи на сторічну наукову увагу до явища дару, його дослідження ще тільки розгортається: не лише у вітчизняній, а й у світовій філософській літературі існує брак фундаментальних, системних, цілісних, критичних та історичних досліджень дарування і обміну. Серед вітчизняної академічної літератури ми знаходимо лише кілька авторів (В. Єрмоленко, В. Малахов, К. Пашков, М. Попович, О. Холох). Більшість публікацій у сучасній філософській думці Росії, незважаючи на важливість їх тем і проблем, є поодинокими оглядовими статтями, які не пропонують ґрунтовного, комплексного дослідження і здебільшого не розглядають обмін і дар критично, у їх взаємозв'язку і відмінності (А. Белік, О. Зубец, А. Костіна, М. Сілантьєва, А. Сусоколов, А. Ямпольська й ін.). Обмін і дар та пов'язані з ними соціокультурні явища і проблеми досі не мають цілісного, загальнозначущого, втіленого у соціальній практиці розуміння і потребують тривалого розгалуженого дослідження. Як зауважує Дерріда, "...чітко виявлену суперечність між цими двома цінностями потрібно проблематизувати і дослідити" [2, с. 49]. Тому визначальною особливістю нашого підходу є критичний розгляд обміну і дарування не як окремих чи внутрішньо єдиних явищ (що робиться зазвичай), а взаємопов'язаних і при цьому принципово відмінних.

У відповідності до нашого аналізу історико-філософських уявлень про обмін і дарування (частково представлено тут [10]), одним з головних недоліків розглянутих уявлень про обмін є їх некритичний і аполетичний характер та розгляд обміну поза зв'язками з даром, через що залишаються малопомітними їх принципова відмінність і протилежний соціокультурний вплив. Оскільки зазвичай обмін, дарування і давання змішуються або дарування заміщується обміном, нашим підходом є критично-порівняльний аналіз соціокультурних аспектів обміну і дарування з метою експлікації їх принципової соціокультурної відмінності. *Предметом* нашого дослідження є обмін і дарування як взаємопов'язані, але принципово відмінні складові соціокультурних відносин, *метою* – експлікація і цілісне осмислення соціокультурного потенціалу дарування (як соціокультурної альтернативи обміну) і девіантних проявів обміну у соціокультурній сфері.

Викладемо деякі з основних результатів нашого дослідження (частково представлених тут [8]).

Обмін є одним з головних факторів, який спонукає до здобуття і утримання власності: обмінюватись можуть лише ті, хто щось мають, вміють, знають, а решта мусить вдаватись не стільки до праці чи навчання, скільки до шахрайства, крадіж, заздрості [9] й ін. У межах обміну людина, яка не має А, не може отримати Б, а дарування дозволяє щось робити, створювати, виявляти навіть нічого не отримуючи взамін, а також щось здобувати, навіть нічого для цього не зробивши (благодать, дарунок долі, бога, життя, а також особиста і суспільна допомога, ініціатива, благочинність). Так, у суспільстві обміну люди не прагнуть допомогати іншим, бо ризикують нічого не отримати взамін, і не сподіваються на допомогу, бо її отримують лише ті, хто мають що за неї віддати. Якщо напочатку обмін доступний будь-

кому, хто щось має, і дозволяє бідним ставати заможніше, то надалі він перетворюється на приватну власність, якою монополюють володіють лише найзаможні члени суспільства.

Оскільки у обміні не лише дають, а й взаємно беруть (дають, щоб брати, тобто бажать отримувати, навіть даючи), то обмін – не лише взаємне збагачення, а й збіднення і обкрадання (це особливо виявляється у такому поширеному явищі як торгівля: продавець намагається отримати найбільше, а покупець – віддати найменше [5, с. 195–199, 242; 1, с. 114, 163, 186, 202, 208, 214; 13, с. 16]).

Оскільки у обміні дають, щоб взяти, то обмін не дозволяє мати більше, ніж було до нього, а завдяки даруванню збагачується як той, хто отримує, не даючи, так і той, хто дарує, не отримуючи. У чистому, чесному обміні (без обману), якісь речі ми здобуємо, якісь – втрачаємо. Ніхто не стає заможнішим: скільки речей було, стільки лишилось. Механічне переміщення. Обмін – спосіб залишатись бідними: обмінюючись (без обману і заповідання збитків), суб'єкти обміну не можуть отримати більше, ніж мають. У обміні ми отримуємо, якщо маємо потрібне для обміну, і даємо, якщо отримуємо потрібне. У даруванні – здобуємо, навіть якщо нічого не маємо, і даруємо, навіть якщо нічого не отримуємо. Дарування – принцип багатства, причому обоюдно, су-спільного – "багатства народів", а не власності кількох монополій: ми стаємо багатими не самі, а разом: приймаюча людина – здобуває, нічого не втрачаючи, а даруюча – переживає насолоду і творчий розквіт від того, що дарує. У суспільстві, принципом якого є обмін, існує інфляція обміну речей і дефіцит дарування людьми самих себе, дефіцит любові, довіри, розуміння, спілкування, дружби, допомоги, безкорисності, щастя, творчості, натхнення, здоров'я...

Оскільки обмін у фактичних соціальних обставинах має додатковий, більший, вигідніший сенс, коли одна річ замінюється не просто іншою, а "кращою" (давати гірше, щоб отримати краще), то відбувається збільшення, продукування гіршого, поганого у суспільних масштабах [1].

Структури обміну і обману здатні поєднуватись, а обман може замінювати мету обміну (вдаю, що даю, щоб отримати), тоді як дарування не може здійснюватись за схемою обміну (даю, бо отримав чи отримаю): дарую, нічого не отримуючи.

Обмін складається з актів давання (двобічного давання: дві сторони згодні дати так, щоб отримати), що принципово відрізняє обмін від дару, який утворюється з актів дарування: у обміні дають тому, що взяли, або для того, щоб взяти (і бажано більше, краще, швидше, ніж дали). Дарують же поза усіма причинно-наслідковими зв'язками.

І речі, і люди можуть обміняти своїми місцями, частинами, властивостями, однак і речі, і люди не можуть обміняти одне одному самих себе: обмінюється лише зовнішнє. Мета обміну – речі, а решта – стає засобом. Обмін веде до відчуження у формі заміщення контактів людей контактами речей, а дарування – до інтенсифікації контактів самих людей: обміняти одне одному самих себе неможливо, і для поєднання себе люди себе дарують. Якщо люди вміють лише давати і обмінювати, то не можуть ділитись самими собою в цілому, безкорисно, назавжди, без чого неможлива множина соціокультурних явищ: спілкування, дружба, любов, розуміння, пізнання, творчість, співпраця й ін.

Поєднання людей у обміні – тимчасовий засіб для здобуття речей. Обмін стверджує егоцентрично-мінові відносини (отримання свого), а не соціальні (співтворення спільного): не консолідує, а роздирає, індивідуалізує,

приватизує су-спільну реальність. Мотивом і метою обміну є отримання і збереження (привласнення) чогось свого (приватне), що розмежовує людей і перетворює на засоби для досягнення речей (відчуження), а мотивом і метою дарування – об'єднання їх самих чи чогось спільного: даруючи, людина робить якесь благо спільним, суспільним. Обмінюється те, що є чимось власністю, а дарується – те, що належить не нам, а іншим і світові.

У обміні людина нічого не дає, не робить, поки не отримає, що змушує інших вдаватись до примусу, насилля, агресії, а у даруванні людина діє, виявляє, сприймає не з примусу, необхідності, реактивно, а добровільно, спонтанно, першою.

До характерних, необхідних елементів обміну належить причинно-наслідковий детермінізм ("якщо те, то це"). Якщо умови нема, обмін не відбувається. Як наслідок, є безліч ситуацій, де люди не роблять, не виявляють А, бо не мають Б. Утворюється замкнене коло: А не буде без Б, а Б без А. Якби основою, принципом соціальних відносин був би обмін, їх не було б скрізь, де люди не мають в наявності того, чим прагнуть обміняти. Соціотворчий потенціал обміну принципово обмежений.

Обмінюватись можна лише тим, що є (ще до обміну), однак усі соціальні феномени не виникають поза людськими зусиллями. До певного людського акту соціальних явищ не існує: вони не те, що є і що беруть собі (обмін), а те, що може бути і що створюють для інших (дарування). У обміні не створюється щось нове, а переміщується, розподіляється, привласнюється, використовується, споживається, знищується те, що вже є.

Уявлення про природність, велику позитивну роль, універсальність, необхідність і раціональність обміну дозволяє перетворювати спільне на приватне, своє (з чим пов'язаний поділ суспільства на "багатих" і "бідних"). Це відбувається за допомогою уявлення про атомарну "природу" дійсності: якщо нема частин, то нема що обмінювати і привласнювати. Привласнення, відбирання частини цілого дозволяє вимагати у нього щось інше чи решту, через що перед цілим постає необхідність обміну.

У природі і суто людських стосунках обміну нема. Певні природні процеси є основою для утворення обміну, але обмін не є чимсь суто об'єктивним: це відносно емпіричне явище, сферою якого є суб'єктивність, її бажання, прагнення, потреби, фантазми, омани. Те, що зазвичай вважається обміном, є антропоморфним уявленням, яке спрощує, примітивізує, викривляє об'єктивні явища.

Дарування є протилежністю обміну: оскільки людина не прагне давати, щоб отримати, то здатна "віддавати все і не бажати взамін нічого" [12, с. 88], здатна своїм чи не своїм благом ділитись з іншими, а не брати чи залишати благо собі: у обміні людина прагне найкраще отримувати (давати менш цінне, а отримувати більше цінне), у даруванні – найкращим ділитись. Обмін спрямований на те, щоб дати і отримати, на вигоду даючого, а дарування – на те, щоб дійсно поділитись, на благо іншого.

Чим менш цінною для особи є річ, тим легше вона її віддає. Чим цінніша річ, тим менше бажать її віддати (безвідплатно, будь-кому, назавжди, повністю), тим більше бажать її продати, обміняти, утримати у себе, або ж – подарувати. До сфери давання належить не лише те, що вважають цінним і дають в обмін на не менш цінне (обмін), а й те, що вважають малоцінним, нецінним чи менш цінним, ніж те, що бажать отримати, і дають в обмін на щось краще (обман). Чим цінніша річ, тим більше об'єктивної можливості і особистого бажання її дарувати.

Дарування нічого не приносить даруючому: обмін походить від незадоволення, фрустрації і потребує, вимагає задоволення, насолоди, розваги (divertisse-

ment), а дарування – від задоволення, радощів (haris – "незаслужована милість", дар, радість), щастя, якими вільно діляться з іншими і які примножуються.

Те, що отримуємо у обміні, залежить від того, що даємо, і тому є контрольованим нами, є у нашій владі чи власності, а дар ми можемо виявити чи прийняти абсолютно незалежно від того, було чи не було щось для цього зроблено. Дар не може бути об'єктом контролю, маніпулювання, вимагання, володіння: він не є спричиненням зовнішніми діями наслідком, реакцією, результатом. Це незалежна, жива, спонтанна, добровільна реальність.

Обмін належить до доцентрової форми руху, процесів поглинання (рух ззовні всередину), дарування – відцентрової, творення (рух зсередини назовні). Перші є несвідомими, а значна частина других відбувається лише за участі свідомості. Несвідомо істота не знає об'єкту, реальності, бо спрямована не на сприйняття об'єкту у світі, а на його знищення через поглинання, переміщення у себе, перетворення на частину себе.

Предмети обміну – матеріальне, предмети дарування – духовне: а) обмін створює матеріальне, стає, незмінне, часткове, приватне, а дарування – духовне, рухливе, вільне, ціле, спільне; б) матеріальне – що беруть собі, духовне – спільне, якому належать всі. Духовним можна ділитись між собою як спільним, цілісним, але його не можна брати як щось власне, частинне, матеріальне; в) матеріальне може обмінюватись, духовне – ні.

Сфера обміну визначається через поняття суб'єктивності, егоцентричності, тваринності, сфера дару – через поняття об'єктивності, духу (спосіб існування, коли не об'єкт переміщується до суб'єкта і стає його частиною, а суб'єкт визнає світ як такий і стверджує у ньому ж), екстатичності, ексцентричності, екстеріорності, інтросуб'єктивності, соціальності.

Висновки (які частково враховують результати нашого дослідження, не представлені у цій публікації). *Експліковано:*

Необхідний іманентний взаємозв'язок і принципів відмінність обміну і дарування: не два далеких одне від одного процесів, які випадково чи закономірно можуть поєднуватись і доповнюватись, а принципово різні способи зв'язку між двома і більше явищами, особливістю яких є протилежна форма руху (круговий, зворотний, доцентровий, "відбираючий" і некруговий, незворотний, відцентровий, "надаючий");

Обмін і дар не замінюють одне одного чи поєднуються, а мають свої автономні сфери, в межах яких вони необхідні елементи реальності, але набувають девіантних проявів, перетинаючи ці межі (так, дарування не може замінити переміщення речей у просторі, а обмін – спілкування, де "індивіди як фізично, так і духовно творять *одне одного*..." [4, с. 36];

Соціокультурні явища і відносини зазвичай зредуковано до реакцій давання, з яких складається обмін і які принципово відрізняються від актів дарування;

Обмін є не стільки об'єктивним природним чи соціальним явищем, скільки суб'єктивним уявленням про явища, які вважаються обміном, але є частиною іншої, необхідної сфери, уявленням, за допомогою якого природні процеси зазнають антропоморфного викривлення (абстрагуються до обміну), а соціокультурні – "натуралістичного" (до обміну редукуються);

Дар є не стільки антропологічним чи соціальним явищем, скільки онтологічним: людина не творець, володар чи власник дару, а ним твориться, йому належить, його сприймає, і завдяки здатностям до сприйняття дару уможливорює реалізацію його потенціалу у множині соціокультурних процесів, принципом творення яких він є.

Перенесення обміну до соціокультурної сфери викликає такі деструктивні явища: 1) відчуження у формі заміщення контактів людей контактами речей: оскільки і речі, і люди не можуть обміняти одне одному самих себе і обмінюються лише зовнішнє (одне обмінює інше, одні рухають, обмінюють, експлуатують інших), то метою обміну є речі, а решта – стає засобом, 2) індивідуальна активність і міжособисті стосунки стають обмеженими взаємним споживанням (давати, щоб брати, і отримувати, здобувати, навіть даючи, втрачаючи), 3) оскільки обмін не лише наслідок поділу реальності на приватні речі, а й необхідний його механізм (у обміні мають обидві сторони давати і брати "щось своє"), то володіння приватною власністю є не лише умовою, а й результатом обміну, і з його наслідка чи мети перетворюються на необхідну умову подальшого обміну, яку одні громадяни мають, а інші – ні, 4) у обміні соціальна реальність атомізується і матеріалізується: предмет обміну – те, що беруть собі, яке стає відокремленим від цілого, приватною річчю, 5) обмін не лише взаємне збагачення, а й збіднення (дають, але щоб взяти) і обкрадання (давати менше, а отримувати більше), 6) соціальні відносини редукуються до взаємного обману (оскільки у обміні не сприймається незліченне багатство світу й інших, а цінується те, що є, буде, було у особи, і оскільки особа не ділиться даром, а обмінює лише на те, що цінує вона сама, а цього може не бути взагалі чи у достатній кількості або його не бажають обмінювати, то люди змушують одне одного давати, що дають і отримують саме те, чого бажають);

Дарування має значний соціокультурний потенціал, який виявляється у таких явищах: 1) не відчуження, а інтенсифікація контактів самих людей (обміняти одне одному себе неможливо, і для поєднання себе в цілому і безкорисно людям необхідно дарувати самих себе), 2) не споживання зовнішнього (доцентровий рух), а креативний вияв внутрішнього (відцентровий): дар визначається не стільки тим, що є в наявності (обмеженість можливостями зовнішнього і вже існуючого), скільки внутрішнім потенціалом людини і тим, що може з'явитись: розвиток/збереження того, що є, і творення того, чого ще нема (матеріальне, духовне: стосунки, почуття, думки), 3) ціле, нічіє, спільне, поділене на частини, у обміні стає чиясь власністю ("твое" і "мое"), у даруванні ж моє стає твоїм, а у обопільному, двобічному даруванні – моє і твоє стають нашим спільним чи спільним з іншими, світом: не "все є моєю власністю", а "ми вільно належемо/віддані чомусь спільному", 4) у даруванні соціальна реальність деатомізується і одухотворюється: те, чим безкорисно діляться, стає духовним, бо частина, окреме долучається до цілого, зцілюється, оживлюється, надихається (навіть матеріальний дарунок здатний викликати нематеріальну радість, духовний розвиток), 5) у обміні дадуть, якщо мають і отримують, а дарувати можна навіть нічого не маючи і не отримуючи, у обміні розподіляють і споживають те, що є, у даруванні утворюється щось нове і неупітлане: матеріальне у обміні відчужується, переміщується, взаємоспоживається, а духовне взагалі не передається і не обмінюється, а дарується, співтвориться, примножується (якщо двоє дають одне одному по одному яблуку і одній ідеї, то яблук залишається стільки ж, а ідей – може стати набагато більше); у обміні блага конденсуються в індивідуальні статки "багатих", у даруванні – не накопичуються у декого, а утворюють су-спільне багатство, яке вільно циркулює між багатьма, 6) налаштованість на дар веде до відкритості, з якою пов'язані чесність і багатство: відкритість дозволяє ділитись своїм, сприймати інших, збагачувати/сь, а закритість, пов'яза-

на з обміном, надає ставленню мембранного характеру: щоб брати, особа відкривається, а щоб не ділитись – стає непроникною. Чесність – вільне вираження себе і сприйняття інших, коли збагачуються обидві сторони. Через мембранний характер брехливості вільний і двосторонній рух між особами принципово обмежений (не обидві сторони збагачують/ся, а одна марить збагатитись через збіднення іншої).

Загальна наукова новизна результатів дослідження: вперше у вітчизняній соціально-філософській думці здійснюється комплексний, узагальнюючий, критично-порівняльний аналіз обміну і дарування як взаємопов'язаних, але принципово відмінних за своєю природою і впливом на соціокультурну сферу явищ. Найважливішим теоретичним здобутком є, насамперед, постановка проблеми, яка потребує подальшої розробки: аналіз деструктивного впливу обміну на соціокультурну сферу і соціокультурного потенціалу дарування, аналіз, який дозволяє по-новому осмислити ці й пов'язані з ними явища і проблеми у контексті соціальної філософії, соціології, культурології, етики, економіки й інших дисциплін. Результати і висновки дослідження, частково викладені вище, досягнуті і сформульовані його автором завдяки самостійній науковій роботі, здійсненій на основі наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, і обґрунтовані у вступній і центральній частині цієї публікації та у тексті дисертаційного дослідження.

Перспектива подальшого дослідження. Хоча ґрунтовне, комплексне, критичне дослідження дару і його соціокультурного потенціалу розпочалося у 20-ті роки 20 ст., однак дар і пов'язані з ним соціокультурні явища і проблеми досі не мають цілісного, загальноозначущого розуміння і потребують докладного дослідження. Ще менш дослідженим виявляється обмін, який здебільшого уявляється як просте і позитивне явище. Як наслідок,

вважаємо ми, дослідницьку увагу доречно зосередити, *по-перше*, на виявленні та поясненні складного і деструктивного впливу обміну на соціокультурну сферу, *по-друге*, на розробці теоретичного принципу, основою якого є феномен дарування, який запобігає деструктивним ефектам обміну в соціокультурній сфері (чи їх нейтралізує, обмежує), а також розв'язує соціальні проблеми і конститує соціальні стосунки там, де цього неспроможні зробити явище/принцип обміну.

Список використаної літератури

1. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі / І. Бураковський. – К. : Основи, 2003. – 241 с. 2. Дерріда Ж. Дарувати час / Ж. Дерріда ; [пер. з фр. М. Ющенко]. – Л. : Літопис, 2008. – 208 с. 3. Жак Дерріда в Москві: деконструкція путешествія / [пер. М. К. Рыклин, ред. Е. В. Петровская, А. Т. Иванов]. – М. : Культура, 1993. – 199 с. 4. Маркс К. Немецкая идеология / К. Маркс, Ф. Энгельс // Сочинения. – 2-е изд. – М. : Государственное издательство политической литературы, 1955. – Т. 3. – С. 7–544. 5. Мосс М. Общества. Обмен. Личность. Труды по социальной антропологии / М. Мосс ; [пер. с фр. А. Б. Гофман]. – М. : КДУ, 2011. – 416 с. 6. Мосс М. Социальные функции священного / М. Мосс ; [пер. с фр. В. Ю. Трофимова]. – СПб. : Евразия, 2000. – 448 с. 7. Полович М. В. Бути людиною / М. В. Попович. – К. : Києво-Могилянська академія, 2011. – 223 с. 8. Тимченко В. М. Загальна характеристика і порівняльний аналіз феноменів обміну і дарування в контексті соціальних відносин: висновки // Дні науки філософського факультету–2013. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2013. – Ч. 8. – С. 222–223. 9. Тимченко В. М. Задрість як проблема соціальної психології // Психологічні проблеми сучасності: тези Х науково-практичної конференції студентів і молодих вчених. – Л., 2013. – С. 94–96. 10. Тимченко В. М. До еволюції історико-філософських уявлень про обмін і дарування у соціокультурному просторі: "повернення витісненого" // Актуальні проблеми духовності: зб. наук. пр. / [ред. Я. В. Шрамко]. – Кривий Ріг, 2012. – Вип. 13. – С. 52–63. 11. Тимченко В. М. Обмін і дарування як альтернативні принципи соціальних відносин // Дні науки філософського факультету–2011. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2011. – Ч. 4. – С. 118–121. 12. Фромм Э. Искусство любить / Э. Фромм ; [пер. с англ. Т. И. Перепеловой]. – М. : АСТ: Астрель, 2012. – 224 с. 13. Шаповал М. Соціологія Українського відродження / М. Шаповал. – К. : Україна, 1994. – 45 с.

Надійшла до редколегії 04.10.2013

В. Н. Тимченко

ОБМЕН И ДАР КАК СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ ЯВЛЕНИЯ

В статье представлен критико-сравнительный анализ обмена и дара (социокультурный аспект). Обмен и дар – взаимосвязанные, но фундаментально различные явления (конструктивная роль дара и деструктивная – обмена).

Ключевые слова: дар, обмен, общество, реальность, частное, человек.

V. M. Timchenko

EXCHANGE AND GIFT AS SOCIAL AND CULTURAL PHENOMENA

The paper presents a critical comparative analysis of exchange and gift (social and cultural aspects). Exchange and gift are represented as related, but fundamentally different phenomena (a constructive role of the gift and a destructive role of the exchange).

Keywords: gift, exchange, person, private, reality, society.

УДК 161.2

Г. В. Ущатовська, асп., КНУТШ

ПРОБЛЕМА НЕФОРМАЛЬНОЇ ОЦІНКИ АРГУМЕНТАЦІЇ

Автор статті розглядає методи оцінювання аргументації природної мови з позиції концепції критичного мислення та неформальної логіки. Головна увага зосереджена на виявленні їхніх спільних та відмінних рис. Виявлено, що концепції критичного мислення притаманна практична орієнтація, що дозволяє стверджувати про неї як про інструмент досягнення істинного знання у будь-якій сфері науки.

Ключові слова: аргументація, оцінювання, концепція критичного мислення, неформальна логіка.

Одним із завдань, яке стоїть перед критичним мисленням є оцінювання аргументації. На сьогодні розроблена велика кількість методів та технік, які склали основу процедури прийняття рішення. Концепція критичного мислення має тісні зв'язки з неформальною логікою. Треба зазначити, що певний час їх навіть сприймали як два елементи єдиного неформального напрямку дослідження логічного знання. У зв'язку з цим виявлення їхньої методології, надасть можливість з'ясувати їх взаємозв'язок та відмінність.

Цією проблемою у свій час цікавилися такі дослідники як Е. Блер (J. A. Blair), Р. Джонсон (R. H. Johnson), Д. Уолтон (D. Walton), Д. Вудс (J. Woods), Дж. Фріман (J. Freeman), С. Тулмін (S. Toulmin) та А. Фішер (A. Fisher). На сучасному етапі, проблема розробляється вітчизняним дослідником О. Тягло та російськими вченими: В. Брюшинкіним, І. Грифцовою та Г. Соріною.

Неформальна логіка, як і концепція критичного мислення орієнтується на аналіз висловлювань різного характеру: діалогічного та монологічного. Через це